

gehouden. (G. v. Hasselt's Arnhemse Oudheden deel 3 Hoofdstuk C — Kerken Orgel.)

Uit het antwoord van Arnhem's Magistraat had men kunnen weten, dat hij het orgelspel niet als kerkelijke, maar als burgerlijke zaak beschouwde. De dienaren mochten al arbeiden dat het met den aldereersten afgesteld worde, maar meestal was hun pogen zonder resultaat. De Magistraat werkte niet mee. Nog in zijn predikantstijd had Voetius ook in die richting gewerkt, het mocht niet baten. De overheid behoudt zich het recht voor naar eigen goeddunken te beslissen. (Zie Voetius' klacht Polit. Eccles. dl 1, p. 598.)

Het is geen rigoureuze drijven als deze ambtsdragers strijden voor een gezuiverden kerkdienst. Zij schrijven zelf, dat de Geest Gods beschrijvend de stukken van den dienst in het N. T. meldt: de prediking van het Woord, het gebruik van de H. Sacramenten, de oefening van de Christelijke discipline — en geen orgels of muziek. Daarom behooren wij geen stukken meer daartoe te doen.

Want op historische gronden is nooit vol te houden: „dat deze godsdienstige denkwijze tot hoogen ernst gestemd, er licht toe overhelde om in de gewone oefeningen der wereldsche Toonkunst iets zondigs, althans iets ligtzinnigs aan te treffen, en daarom het bijwonen van een gewoon concert, en zelfs het hanteeren van een gewoon muziekinstrument, niet slechts aan een predikant, maar aan elk gemoedelijk lidmaat, of te verbieden, of ten minste ten kwade te duiden”. (Kist a.w. p. 252.) Evenals Busken Huets beruchte eenzijdigheid: „Met de heerschappij van het kalvinisme kwam de oorlogsverklaring aan alle muzikale vormen zonder onderscheid, op het psalmgezing na”, zoomaar weer verwerkt in de oratie van Prof. Smijers in 1930, vergezeld van een afkeuring over de z.g. anti-kunsthouding van Voetius, bij zijn reformeeren van het „poppen-ding” te Den Bosch. (Nederl. Muziekgeschiedenis. Dr A. Smijers, p. 6, 7.) Zoo ook heeft slot noch val de bewering in de nieuwste Winkler Prins: — welke, verjongd en hervormd, in de kulturele ontwikkeling van den geheelen Nederlandschen stam wederom hare taak moge vervullen van een onpartijdige bron voor nuttige leering (aldus de Hoofdredacteur Prof. Dr J. de Vries in het Voorbericht) — „ofschoon tegenwoordige calvinisten dat hebben ontkend, valt het toch moeilijk te loochenen dat het calvinisme, in zijn afkeer van het wereldsche, ook afwerend stond tegenover de kunst” (a.w. dl. 4 p. 497). In het artikel over Calvinijn maakt men u aan het lachen, als het niet zoo droef was: „overtuigd (Calvin, S. Z.) dat in deze verdorven wereld Gods kinderen lach en lied schuwen moesten”. (a.w. p. 500).

De worsteling der gereformeerden ging alleen tegen tooneel, dans of lied voor zoover deze niet werden gecultiveerd doch gedegenereerd in hunne levensuitingen.

„Wir wollen uns an die Tatsachen halten. Dasz die Reformation keinen Sinn für Kunst gehabt habe, ist ein Unsinn, dem heute wohl niemand mehr beipflichtet.” (Dr Fried. Buchholz in 1928. Protestantismus und Kunst im Sechzehnten Jahrhundert.)

Neem het leven van Voetius:

Als schooljongen wordt de zangkunst bij meester Franco Odolphi beoefend (A. C. Duker a.w. dl 1 p. 107/108), hetgeen hem later in zijn eerste gemeente te Vlijmen tevens in staat stelt de taak van voorzanger te vervullen (A. C. Duker a.w. dl 1 p. 150 nt 1.). En terwijl in Leiden dat z.g. kunstvijandige Calvinisme hem leert hoe hij de kerk te gelooven en te beschutten heeft tegen alle wind van leer, laat het hem en z'n medestudenten stichtelijke liederen instudeeren, met name de psalmen van J. Pz. Sweelinck, Voetken schrijft het later zelf. (A. C. Duker a.w. p. 107 nt 3.) Ook geeft het gereformeerde leven hem de vrijheid, en van zijn superieuren komt het noodige geld, om cither, fluit en orgel te leeren spelen. (A. C. Duker a.w. p. 108 nt. 4.) En het behoedt hem en alle studenten voor later, tot het spelen van een rol in de cultuur onbekwaam te zijn, door muziekboeken alleen met kennis en toelating van den hospitiumpater in hun bezit te laten. Omdat alle ontucht en lichtveerdigheid, voor zoo veel mogelijk is, mach werden gemijdt ende verhoet. (A. C. Duker a.w. p. 107 nt. 3.)

Zoo vinden wij hem 26 Augustus 1611 met Remonstranten en Magistraatspersonen in zijn standplaats Heusden ten huize van Adriaan Jorissen, waard „in de Hollandsche tuin”. De opdracht die deze luyden, die de const van musicq verstonden, hebben uit te voeren, is een concept te maken van de organe in wat voege ende maniere tselve best diende gesteld ende te spreken op der registern. (A. C. Duker, a.w. p. 146 nt. 4.) Geen wonder dat Voetius genoodigd was. Hij gaf toch hetzij gemeenschappelijk, hetzij afzonderlijk les o.a. in muziek. (A. C. Duker a.w. p. 373.)

Het is dus in Voetius' leven niet cultuur-haat en mijding wat de klok slaat (zie nog het verderop te vermelden advies van de Theologische Faculteit te Utrecht).

Van predikant te Heusden tot hoogleeraar in Utrecht benoemd heeft hij niettemin op zijn program staan, de stelling over het burgerlijk, niet kerkelijk ongebruik van het orgel. Maar daarmee

wordt de strijd heviger, ten leste leidend tot orgelgebruik, zij het dan op een wijze waarvan hij toen nog niet droomen kon.

Er verschijnt een anoniem geschrift, dat van den Haagschen predikant Batelier bleek te zijn. Hierin werd al het werk door Voetius aangevangen, verklaard als vertoon aan Utrechts Magistraat en de Stichtsche predikanten welk een universeel ontwikkeld man, scherpzinnig voorvechter van Calvin's dogmatiek kort geleden aan hun jeugdige instelling was verbonden. De stelling over het orgel verklaarde Batelier als een nuttelooze en ijdele twistvraag. Binnen drie maanden had Voetius zijn verweerschrift gereed. Hij daagde den schrijver uit, als man van karakter uit den schuilhoek der anonimiteit te treden en had hem wel scherp geproefd als sociniaansch Remonstrant, vijandig aan de Gereformeerde Kerk. Bateliers hantain beweren over zijn orgelstelling beantwoorde hij met: „Het is geen onnutte ijdelheid om lucht te geven aan het geschil tusschen ons en de pauselijken en wel zulk een geschilpunt dat betrekking heeft op de praxis en de eeredienst”. (Voetius a.w. p. 592.) Na te hebben verwezen naar andere scribenten citeert hij uit Rivets prolg. in Psalmorum: Over de orgelmuziek is getwijfeld, eertijds en ook in dezen tijd is het een geschilpunt of zij in de kerk moet worden gebruikt of vernieuwd. Voetius' conclusie is tenslotte: Gij ziet reeds het nut van onze kwestie. Het dagelijksch gedruisch van de orgels in onze kerken vermaant ons dat het volk nauwkeurig deze voorzichtigheid moet worden ingeprent, opdat ze niet meenen dat de orgelst een kerkelijk dienaar is of dat het geklank der orgels een stuk van den eeredienst is, zooals sommige minder ontwikkelden gemakkelijk met het Pausdom van meening zijn. (Voetius a.w. p. 592.) Dat, tusschen twee haakjes, Batelier hier niet namens het Remonstrantisme sprak, blijkt wel uit een schrijven van Uitenbogaard. Diens broeders en vrienden in den Heere te Rotterdam, hebben geld bijeen voor een orgel in den eeredienst, teneinde stuur te geven aan 't gezang der psalmen en de verwekking van devotie. Zij vragen den leider advies. Zoodra deze hun schrijven leest, wordt hem indachtig Jacobus 5: 13 en 1 Cor. 12. Daarom stelt hij de vraag: is ons lichaam in lijden om ons te vermanen tot bidden, of in zulken staat dat wij reden hebben om orgelen op te rechten, om daar op te spelen? De tijd is niet gunstig en wat zullen de Contra-Remonstranten zeggen? Daarom zoekt hij de vrienden, dat, in zijn oogen, overduidelijk, ijdel, onnut, periculooz, ontijdig en argerlick orgel uit de zinnen te zetten. Hij bidt er om, want hij houdt een orgel in de vergadering voor onstichtelijk. Veranderd is hij wel als men hem later Huygens' boekje voorleest, maar zijn adjectieven voor het orgel geven duidelijk aan hoe bij vele ouderen dit instrument in discredit stond. (Kroniek van het Hist. Genootschap 4e Jrg. 1848 pag. 255; S. v. Milligen De Kerkzang p. 116/117.)

Zaandam.

S. ZWART.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Iets over het Rassenvraagstuk in onzen tijd.

Het is geen gemakkelijke taak, om iets over het rassenvraagstuk te zeggen, omdat dit er een is van een zeer gecompliceerd karakter.

Dat we onze aandacht aan dit vraagstuk wijden, vindt zijn oorzaak in verschillende omstandigheden. In de eerste plaats heeft iedere koloniale mogendheid met het rassenprobleem te maken, omdat ze onder haar onderdanen in de koloniën menschen aantreft, die tot een ander ras behooren, dan de bewoners van het moederland.

In de tweede plaats hebben onze Oosterburen met hun eenzijdig naar voren schuiven van het Arische ras, onze aandacht op dit vraagstuk bepaald en doen ze ons deze vraag stellen: Is het juist, heeft het zekeren grond, dat men het ras als zoodanig (i.e. het Arische) de superioriteit toekent? Wat is het ras eigenlijk? Bij ons blanken is er over het algemeen nog een zekere onbewustheid omtrent ons eigen ras. Heel anders is dit b.v. bij de negers, die, na een tijd van bittere onderdrukking, tot ontwakning gekomen, wel terdege weten, wat het ras is. Hier spreekt de roep van het bloed een duidelijke taal. Toch moeten we ons eenige beperking opleggen. Want men kan het rassenvraagstuk van zooveel kanten benaderen, dat het ondoenlijk is, het geheel te overzien. De Bergema zegt in een artikel in A.R. Staatskunde 1935 (3e kwartaal) dat het een biologische, een politieke, sociale, economische, psychologische, cultuur-historische, linguïstische, ethische, paedagogische en theologische zijde heeft. Voorwaar keus genoeg. De vraag, wat het ras is, moet eerst opgelost worden, want het is met het ras eigenaardig gesteld. Het is heel moeilijk de grens tusschen de verschillende rassen duidelijk aan te geven. Er ligt bijv. tusschen het blanke en het zwarte ras een groote groep van tusschenvormen, die nog tot de eene, noch geheel tot de andere

groep behooren. En toch is er een blank ras en een zwart ras. Volgens de definitie uit Chr. Encycl. (Kok, Kampen) zijn de rassen groepen der menschheid, die dezelfde lichamelijke kenmerken hebben en deze erfelijk bezitten. Het begrip ras duidt dus een anthropologische verwantschaps-groep aan, een eenheid van menschen. Een ras is dus anders dan een volk. Een volk is een menschengroep met dezelfde taal en beschaving, in het begrip volk zit de idee van gelijke cultuur en historie. Hierdoor valt een ras uiteen in volken van verschillende beschavingshoogte.

Nu moeten we op grond van de Schrift uitgaan van de eenheid van het menselijk geslacht. Wanneer Paulus, staande op den Areopagus, te Athene het uitspreekt, dat God uit éenen bloede het gansche geslacht der menschen heeft gemaakt (Hand. 17: 26) dan doelt hij op die onontkoombare eenheid van het menselijk geslacht, zonder evenwel het rasverschil te ontkennen.

Twee vragen moeten we beantwoorden. In welke rassen wordt het menselijk geslacht verdeeld en hoe zijn die menschenrassen ontstaan? Ik noemde daareven de definitie uit de Chr. Encyclopaedie. Dat wil niet zeggen, dat deze definitie afdoend is en allen bevredigt. De Bergema zegt in genoemd artikel, dat een allen bevredigende definitie van het begrip „ras” nog niet gevonden.

Dit blijkt ook hieruit, dat er zeer vele classificaties zijn en het verwondert, gezien de moeilijkheid om precies aan te geven, welke eigenschappen een bepaald ras typeeren, dan ook niet, dat de uniformiteit ten aanzien van de rassenindefinitie, die op de definiëring der rasverschillen berust, ten eenenmale ontbreekt. Zoo hebben we de indeeling van Bernier (1672) die 4 rassen onderscheidt: blanke Europeanen, zwarte Afrikanen, gele Aziaten en Noord-Laplanders.

Linnaeus onderscheidde: Europeanen, Aziaten, Amerikanen en Afrikanen. De meest verspreide is die van Blumenbach: Hij verdeelde in: Kaukasisch, Mongoolsch, Aethiopisch, Amerikaansch en Maleisch ras.

Bijna al deze indeelingen gaan uit van één overwegend raskenmerk. 't Zij in den haarvorm of huidskleur, vorm en kleur der oogen of stand der tanden, 't zij naar den schedelvorm. De eerste die hiermee brak was Deniker, die, uitgaande van den haarvorm, een indeeling maakte op grond van een complex van eigenschappen, waarin al de genoemde waren verwerkt. Hij komt tot 6 hoofdgroepen met talrijke onderverdeelingen, tot een totaal van 29 rassen. De vraag blijft echter, in hoeverre de bestaande verschillen erfelijk zijn. De meeste anthropologen onderscheiden tusschen een phenotype (dat zijn die eigenschappen, die aan verandering, b.v. door klimaat en sociale omstandigheden onderhevig zijn) en een genotype (de combinatie van de onveranderlijke oorspronkelijke erfelijke factoren, die natuurlijk van belang zijn voor de ontwikkeling en voortbouw van het ras).

Ik kan verder op deze erfelijkheidskwesties hier niet ingaan, omdat ze ons veel te ver zouden voeren.

De tweede vraag, die ons bezighoudt, hoe n.l. de rassen ontstaan zijn, is zeer moeilijk te beantwoorden. De meest algemeene meening hieromtrent is, dat vooropgesteld moet worden, dat deze vraag onoplosbaar is. (Zie de conclusies van De Bergema op blz. 385 e.v. van reeds genoemd artikel in A. R. Staatskunde.)

Uitgaande van de eenheid van het menselijk geslacht in Adam, moeten we, waar er na den zondvloed, in de drie zonen van Noach, drie geslachten zijn, die de aarde bevolken, aannemen dat in die drie geslachten al de volheid van het menselijk geslacht aanwezig was. Dat was ook wel bij Adam reeds zoo. Want Adam was niet alleen ons foederaal hoofd, maar ook was in hem, als eerste mensch, geheel de menschheid begrepen. Bij Noachs geslacht hebben we de eerste duidelijk aangegeven splitsing. Hierbij, bij wijze van opmerking, kan even gesproken worden over de meening van sommigen, dat het geslacht van Cham (inzonderheid de negers) hun zwarte huidskleur te danken hebben aan de vervloeking over Kanaän door Noach. (Gen. 9: 25.) Reeds een nauwkeurige lezing van de geboorten van Noachs zonen in Gen. 10, wijst er ons op, dat deze meening niet houdbaar is, daar b.v. Kanaän, Chams vierde zoon (volgens Gen. 10: 6), toch niet zwart is. Overigens wil het mij voorkomen dat het niet aan ons staat, wanneer God dit Zelf niet doet, een bepaalden vloek of zegen zoo te concretiseeren, dat wij de gevolgen van dien vloek in bepaalde kenmerken gaan aanwijzen. Wij moeten verder aannemen, dat bij de verspreiding der menschheid over de aarde, milieu, klimaat en selectie van eigenschappen, veel invloed gehad hebben tot het fixeeren van bepaalde kenmerken. Terwijl we levens vast moeten houden, dat niet de selectie, maar beter de electie, de verkiezing, een groote rol heeft gespeeld. Het is toch wel niet voor tegenspraak vatbaar, dat Gods wijs bestel, bij de vermenigvuldiging der menschen over de aarde, aan verschillende rassen verschillende kwaliteiten en begaafdheden en daarmee samenhangend, een verschillende beschavingshoogte heeft gegeven. Grond van al de onderlinge verschillen, is hetzelfde algemeen menselijke complex van geestelijke en zedelijke beginselen, die de mensch,

ongeach-
ook, ste-
Hij hee-
voren g-
door zo-
wijshe-
Super-
op zich-
cennien-
het bla-
kleurlin-
bewusta-
dag. Za-
tegen o-
lingen
twijfel-
Rusla-
knak-

De t-
ook de
niet ver-
zelfbew-
hier vel-
ras altij-
christen-
vragen-
dat, was
liefde v-
veel te
werpt a-
onderwa-
Naam o-
Geestes-
gesprok-
in verve-
neger d-
peesche-
meer re-
zal gaan
toekom-
Nog
aandach-
als dat
gesteld.
Itjesh-
in „De
besluit
rassen-
Hans O-
saamge-
pas” or-
dische,
baltisch-
de geest-
het terr-
construc-
het ras-
(volgens
Nordisc-
edelste
heersche-
standpu-
daarvan
veracht-
sloten r-
betering
kerij ga-
onvruch-
lisatie
bergs st-
voor zij-
overboor-
met vol-
maar nu
heidende
listen
inzicht
den hee-
bene m-
gaat op
German-
„Door-
en ras,
reeds fo-
tegenove-
en ras z-
zoo niet
(Prof. V-
blz. 40).
schen g-
godsdien-
Ze raak-
grief is,
God, een
pingsdu-
scherpt
val-ver-
klachten
wij het
jüding d-
Vooral
over Jez-
is onbel-
we als s-
d.w.z. ve-
als drag-
Het kom-

1) Men
„De Stan-

blank ras en uit Chr. Engroepen der kenmerken begrip ras wanschaps- Een ras is is een mens- chaving, in ijke cultuur en in volken

arift uitgaan slacht Wan- s, te Athene bloede het eft gemaakt ontloombare onder even-

en. In welke verdeeld en Ik noemde cyclopaedie. e afdoend is in genoemd lefinitie van

le classifica- moeilijheid chappen een it de unifor- ling, die op berust, ten de indeeling aderscheidt: gele Aziaten

en, Aziaten, t verspreide in: Kauka- tikaansch en

an één over- aarvorm of en of stand n. De eerste n, uitgaande de op grond waarin al de tot 6 hoofd- ren, tot een t echter, in elijk zijn. De usschen een en, die aan ale omstan- enotype (de spronkelijke belang zijn an het ras). twesties hier ver zouden

idt, hoe n.l. ijk te beanti- ding hierom- en, dat deze sies van Ds genoemd ar-

menschelijk er na den ch, drie ge- annemen dat an het men- was ook wel s niet alleen in hem, als gegrepen. Bij ste duidelijk jze van op- en over de at van Cham i huidskleur ag over Ka- een nauw- loachs zonen ze meening hams vierde art is. Over- niet aan ons een bepaal- ren, dat wij e kenmerken nnemen, dat er de aarde,appen, veel van bepaalde eten houden, etie, de ver-

Het is toch at Gods wijs menschen over verschillende e samenhan- hoogte heeft (verschillen, complex van de mensch,

ongeacht van welk ras of van welke huidskleur ook, stempelen tot creatuur naar Gods beeld. En Hij heeft in het ene ras deze eigenschap naar voren gehaald en in het andere die, opdat daar- door zou uitkomen in Zijn werk de veelkleurige wijsheid Gods (vgl. Efeze 3:10).

Superioriteit van het ene ras boven het andere op zichzelf bestaat dus niet. Tot voor enkele de- cennien gold nog onbetwist de superioriteit van het blanke ras, berustend op macht, maar de kleurlingen gaan vooruit in beschaving en het bewustzijn van hun macht en aantal groeit bij den dag. Zal het blanke ras zijn weerstandsvermogen tegen een bijna tweemaal zoo groot aantal kleurlingen kunnen volhouden? Het valt sterk te betwijfelen. Reeds toen het kleine Japan het groote Rusland versloeg, kreeg dit prestige een gevoelige knak. Het blanke ras was niet onoverwinnelijk.

De tweede volgde in den Wereldoorlog, terwijl ook de oorlog van Italië in Abyssinië het prestige niet verhoogd heeft. Daarnaast staat een groeiend zelfbewustheidsgevoel bij den kleurling. Er rijzen hier vele vragen. Waren de motieven bij het blanke ras altijd wel zuiver? Heeft het altijd, bovenal als christenvolk, zijn roeping verstaan? We zullen de vragen niet beantwoorden, maar dit staat wel vast, dat, wanneer de volken niet den plicht van naasten- liefde verstaan (en daarvan valt vooreerst nog niet veel te bespeuren) en als men zich niet onder- werpt aan het Goddelijk gebod: Gaat dan heen, onderwijst al de volkeren, hen doopende in den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes, dan kan de tijd komen, dat het woord, gesproken door den negerleider Marcus Garvey in vervulling gaat: „De tijd moet uit zijn, dat de neger de schoenen likt van den blanke. Het Euro- peesche volk is uitgeleefd. Ze zullen de wereld niet meer regeeren, maar aan het hoofd der volkeren zal gaan het zwarte ras, nog jong en gaaf en vol toekomst”.

Nog een belangrijke kwestie wil ik voor uw aandacht brengen. Dat is het rassenprobleem zoo- als dat in het Derde Rijk aan de orde wordt gesteld.

Itjeshorst, die een serie lezenswaardige artikelen in „De Bazuin” schreef over het rassenprobleem, besluit zijn artikelenreeks met een overzicht van de rassenstudie bij het Nationaal-Socialisme. Vooral Hans Günther heeft veel waardevol materiaal saamgebracht. In zijn boek: „Rassenkunde Euro- pas” onderscheidt hij 5 hoofdrassen: Het Nord- dische, Westische, Dinarische, Ostische en Ost- balische. Na een zeer uitvoerige bespreking van de geestelijke eigenschappen verlaat hij plotseling het terrein van de rassenkunde en geeft hij een constructie van de wereldgeschiedenis, zulver van het rassenstandpunt bezien en komt hij tot de (volgens Itjeshorst bedenkelijke) conclusie, dat het Nordische ras, de krachtigste lichamelijke en de edelste geestelijke eigenschappen bezit en dus het heerschtersras bij uitnemendheid is. Vanuit dit standpunt kan men alle kanten op en de gevolgen daarvan in Duitschland zijn: haat tegen de Joden,¹⁾ verachting van hen, die een gemengd huwelijk sloten met een joodsche man of vrouw, rasver- betering of eugenetiek, die veel op menschenfok- kerij gaat lijken, een aanprijzen van de operationele onvruchtbaar-making, die zelfs tot gedwongen steri- lisatie heeft geleid, tot men eindelijk op Rosen- berg's standpunt uitkomt, die, gloeiend van liefde voor zijn edel Nordisch ras, zijn Christendom overboord werpt, zijn Bijbel in een hoek trapt en met volle zeilen naar het oude, onbeschaafde, maar nu van God en Zijn heilige engelen verlaten heidendom heenvaart. Hoe slecht Nationaal-Socia- listen denken kunnen en van weinig historisch inzicht blijkt geven, blijkt wel uit een gezegde van den heer Roskam tegen Ds Bik, waarin hij, nota bene met een beroep op het vijfde gebod, prat gaat op zijn afstamming van de oude, heidensche Germanen.

„Door den nadruk, die gelegd wordt op bloed en ras, neemt de Nieuw-Germaansche theologie reeds formeel een positie in, die vijandig staat tegenover die religies, welke aan een ander bloed en ras zijn verbonden, of bloed en ras secundair, zoo niet illusoir achten op het terrein der religie”. (Prof. W. J. Aalders in Nw. Germ. Theologie, blz. 40). Toch zit de vijandschap tegen den Jood- schen godsdienst (of wil men den Christelijken godsdienst, die op dit joodsche teruggaat) dieper. Ze raakt den geest daarvan, omdat haar grootste grief is, dat ze, door haar geloof in den Schepper- God, een dualistisch karakter draagt. En dit schep- pingsdualisme wordt dan versterkt en tevens ver- scherpt door het andere dualisme zonde—genade, val—verlossing. A. Rosenberg richt daar felle aan- klachten tegen. Hij wil er niets van weten en ver- wijt het Christendom, dat het door deze „Ver- jüding der Religion” het Westen heeft gemfeeteerd. Vooral Paulus moet het ontgelden. Och, men wil over Jezus nog wel spreken, maar zijn historiciteit is onbelangrijk, zoo niet denkbeeldig. Jezus eeren we als socialen Helper, Prediker van het Godsrijk d.w.z. van gerechtigheid op deze aarde, maar niet als drager van de doornenkroon en van het kruis. Het komt er maar op aan, dat de menschen van

1) Men zie ook de driestar: „Een vreeselijk boekje” in „De Standaard” van 9 September 1936.

het Duitsche geloof, zich losmaken van de voorgedij eener traditioneer Jezus-Christus-gestalte. Het geestelijk opgevatte Evangelie is boven-Joodsch en staat niet verre van den Arischen geest. Het is actief, wereldveroverend en weet van geen zonde- pessimisme en zaligheid door een middelbaar. Het Paulinische Christendom met zijn leer van de ver- zoening door het offer van Christus en vooral de rechtvaardigmaking door het geloof, gaat geheel buiten de werkelijkheid om, is onwereldsch, as- cetisch, onverdraagzaam (Aalders, bl. 42). En dan kan men in den Bijbel wel gaan schrappen wat men wil. Dan moet dit er uit, omdat het on- Duitsch is en dat. Dan bouwt men op het huma- nisme voort (geen wonder, dat men met Eckehart zweept) en maakt zijn godsdienst naturalistisch, voorzover ze die van onder op laat komen, be- paald door bloed en ras. De Nieuw-Germaansche theologie vat de religie op als de laatste binding der werkelijkheid, die van het deel aan het geheel (denk aan de ondergeschiktheid van het persoon- lijk belang aan het groepsbelang) als eenheidsdrang en eenheidsbesef in volle spanning. Men moge dit religiositeit noemen, religie is het niet, godsdienst of geloof allerminst. (Aalders, bl. 50).

Trouwens, heel die superioriteitsmythe van het Arische ras (wat, volgens Prof. Max Müller uit Oxford foutief is, omdat Arisch voor een groep talen o.a. het Sanskrit geldt) is bij nader weten- schappelijk onderzoek onhoudbaar gebleken. (Al- dus L. K. W. in het „Handelsblad”, ochtendblad 22 Dec. 1935.)

Prof. Aalders besluit zijn mededeelingen met een scherpe kritiek op de Nieuw-Germaansche the- ologie. En het wil mij voorkomen, dat hier meer is, dan enkel een beoordeling en meest veroordeeling van de theologie. Hier hangt veel samen met den geest in Duitschland en wat daarmee samenhangt. Hij zegt o.a. dat deze theologie, speciaal in den vorm van godsdienstphilosophie, de uitdrukking is van een soort monisme, dat niet beter dan als een hooger, religieus gekleurd, naturalisme kan worden aangeduid. Op haar graad van wetenschap- pelijkheid onderzocht, blijkt ze zeer willekeurig te werk te gaan en in het algemeen getuigenis te geven van wetenschappelijk dilettantisme. (Wat trouwens niet alleen van deze theologie, maar van meerdere probleemoplossingen gezegd kan wor- den.) Zij leert den geest, die tegenwoordig in Duitschland de leiding geeft, op een bepaalde wijze kennen. Inderdaad. En die geest blijft niet tot Duitschland beperkt. Voorloopig kunnen we even- wel als eerste resultaat van ons onderzoek vast- stellen, dat de vooropstelling en verheffing van het Arische ras op onvoldoende gronden berust. Mis- schien kunnen we daarmee in ons eigen land winst doen.

A'dam.

J. M. J. BRANTS.

Ds Popma over de polemiek van Dr H. Steen.

In „Amersfoortsche Kerkbode” heeft Ds Popma zich uitvoerig bezig gehouden met de ook door ons in dit nummer genoemde brochure van Dr Steen. We lezen o.m.:

Hij komt met zware beschuldigingen tegen het steel van Prof. Vollenhoven: „t is niet meer of minder dan — onbedoeld natuurlijk — pantheïsme. Nu zijn we bij voorbaat geneigd, niet al te nervens daarvan te worden. Immers, indertijd trok Dr Steen niet minder geweldig van leer tegen Prof. Waterink. Maar na korten tijd kwam er een „verklaring”, waar- bij, als 'k het goed lees, Prof. W. niets terugneemt van wat hij schreef en alleen maar verklaart, dat hij bereid is alles wat hij schreef of ooit schrijven zal, te corrigeren naar Schrift en Belijdenis — een ver- klaring, die ieder Gereformeerde elk oogenblik van den dag bereid is af te leggen — en beide opponenten drukken elkaar hartelijk de hand en de beschuldigin- gen waren hiermee verdwenen als sneeuw voor de zon.

Onder zulke omstandigheden valt 't moeilijk de 132 bladzijden aanklachten tegen Prof. Vollenhoven al te serieus te nemen.

Vervolgens:

Iets belangrijker is, dat Dr S. sommige meeningen van Prof. V. niet minder dan dwaas acht. Die uit- drukking is zóó sterk, dat we onwillekeurig denken gaan: hier moeten de beide tegenstanders elkaar niet goed begrepen hebben. Zoo zegt Dr Steen (pag. 48): „het is dan ook zeer dwaas te spreken van de nood- zakelijkheid eener Christelijke logica.” Hij meent, dat Prof. V. daarmee bedoelt, dat Christenen volgens andere denkwetten zouden denken dan niet-Christe- nen. Nu heeft Dr Steen het boek van Prof. V. over deze materie waarschijnlijk niet gelezen en zeker niet de „excurs over het misverstand omtrent het karak- ter eener Christelijke logica” van Prof. Dooyeweerd in Philos. Reformata 2e kwartaal 1936. Daar wordt toch met zooveel woorden gezegd, dat de bedoeling niet is, dat er voor christenen een apart soort denk- wetten zou zijn, maar dat een christen een eigen inzicht heeft in de theorie der logica, een eigen theoretisch inzicht in- en wetenschappelijke interpre- tatie van de logische denkprincipes.

Ik moge er aan herinneren, hoe Prof. Schilder in De Reformatie, hoewel hij tegen 't bedoelde boek van

Prof. V. z'n bezwaren had, juist naar aanleiding van dit geschrift over de noodzakelijkheid eener Chr- logica, uitsprak, dat door Prof. V. volkomen ernst wordt gemaakt met de idee der V. U. en Kuyper's conceptie der tweërlei wetenschap!

De uitdrukking „dwaas” maakt ons dus wat voor- zichtig en aarzelend tegenover Dr Steen's begrippen van de dingen.

Een volgend punt is van nog meer belang. Dr Steen meent Prof. V.'s onderscheiding van Schriftuurlijke en onschriftuurlijke wijsbegeerte niet te mogen aan- vaarden, d.w.z. niet slechts de wijze waarop Prof. V. deze onderscheiding uitwerkt, maar de onderschei- ding zelf. Gelukkig komt hier niet de gedachte naar voren, die Dr Steen elders suggereerde (door Dr Sietema in het Gereform. Theol. Tijdschrift Mei '37 gesignaleerd), dat er niet gesproken kan van Christel. wijsbegeerte, slechts van wijsbegeerte van Christenen. Dr Steen meent, dat Gods algemeene genade meebrengt dat we zelfs van heidensche wijsgeeren nog kunnen leeren en dat daarom de tegenstelling Christelijke- en niet-Christelijke wijsbegeerte niet deugt.

Hier ligt inderdaad een zeer belangrijke kwestie. Bedoelde Dr Steen nu alleen maar te zeggen, dat z.i. Prof. V. de onderscheiding wat al te gemakkelijk hanteert, dan zou daarover te praten vallen. Maar 't verwerpen van de onderscheiding als zoodanig is toch wel iets dat opheldering vraagt. Immers het goed recht van heel onze Chr. actie komt hier in het geding.

Voorloopig wil ik, met Dr A. Kuyper, Prof. Bavinek en Prof. H. H. Kuyper, die in z'n recensie van Prof. V.'s boek in 1934 en in de nadere verklaring daarvan enkele weken geleden, waarbij hij dit boek pree om de uiteenzetting van de grondmotieven der Schriftuurlijke en onschriftuurlijke wijsbegeerte vol- gens Gods Woord, aan deze onderscheiding vast- houden.

Het hoofdbezwaar van Dr Steen is, dat Prof. V.'s opvatting leidt tot pantheïsme, vereenzelviging van God en kosmos.

Op verschillende manieren tracht hij dat aan te toonen. 't Gemakkelijkst te begrijpen acht ik me deze redeneering (pag. 47): Prof. V. wil van geen sub- stantie-begrip weten. Waar werkingen zijn is altijd iets dat werkt, leeft enz. Ontkent men 't substantie- begrip, dan moet men dat „iets” laten bestaan in God en dat is pantheïsme.

Hier is een misvatting bij Dr S. Prof. V. zegt toch duidelijk: functies zijn functies van dingen. Alleen „ding” is niet substantie, want substantie beteekent nu eenmaal „wat in zichzelf bestaat”, „in zich zelf, rust”. En het schepsel bestaat nooit in zich zelf. Al 't geschapene wordt gedragen door het Woord Zijner kracht. Daarom kan het geschapene nooit sub- stantie heeten. Met pantheïsme heeft dit alles niets te maken. Welke bezwaren men kan aanvoeren tegen Prof. V.'s betoog, dat van pantheïsme toch zeker niet.

Ook op een andere wijze wil Dr S. aantoonen, dat Prof. V. tot pantheïsme komen moet.

Volgens Prof. V. moet de verhouding van Schepper en kosmos gezien worden als die van Souverein tot zijn onderdanen.

Schepsel zijn beteekent: onderdaan zijn. Nu is 't bezwaar van Dr S. niet, dat deze kenschetsing te beperkt is of iets dergelijks. Daar zou over te praten vallen.

Hij zegt: volgens Prof. V. is het wezen van de kos- mos het onder-de-wet-zijn; dus 't wezen van de wereld is een relatie tot God. We hebben dus alleen maar God en een relatie tot God. Een relatie tot God is niets. Dus God is het eenige. God en wereld vallen samen.

Hierbij vergeet Dr Steen, dat 't gaat over geschap- en dingen, die in relatie tot God staan. Geschapen dingen zijn door God geschapen en onder de wet gesteld. Er zijn dus geschapen dingen onder de wet en God de Wetgever is er, God en wereld vallen dus geenszins samen.

Ik behoef hier niets aan toe te voegen; enkele punten, ten deele ook de hier aangeraakte vraagpunten rakende, hoop ik nog wel te bespreken.

Nogmaals: „de Gereformeerden in Londen”.

In een vorig nummer beloofden we uit Dr Kraans artikelenreeks nog meer aanhalingen te geven. We zetten onze reeks voort met het nr van 24 April:

Ruim een half jaar geleden kwamen enkele Neder- landsche gereformeerden te Londen bij elkander, om samen eens over hun kerkelijke leven in Engeland te spreken. Het resultaat van hun samen-zijn was, dat een vereeniging werd opgericht, waarvan uitsluitend gereformeerden als lid kunnen toetreden. Aan de nieuwe vereeniging werd de naam van Johannes à Lasco gegeven. In deze naamgeving schuilt symboliek. Er spreekt zelfs een beginselverklaring, een belijdenis uit. A Lasco heeft immers voor ons gereformeerde leven meer dan één betekenens gehad?

Van geboorte een Pool, trad hij, na zijn overgang tot de reformatie, eerst in de Oostfriesche kerken, en met name in die van Emden als kerkorganisator op en werd hem daarna van 1550—1553 door koning Eduard VI de geestelijke verzorging toevertrouwd van de vreemdelingen, die om des geloofs wil naar Lon- den waren gevlucht. Geboren kerkregeerder als à Lasco was, deed hij uitnemend werk. Eén van de resultaten van zijn arbeid was, dat de Nederlanders zich tot een eigen kerk, de zoogenaamde vluchtelingen-kerk orga- niseerden, het ambt van ouderling en diaken werd ingesteld, en onder andere de Emders katechismus, die in 1546 onder zijn leiding door de Emdensche predikanten was opgesteld, in 't Nederduitsch werd vertaald. Zoo wekt de naam van à Lasco onmiddellijk gedachten op aan vreemdelingen te Londen, maar aan vreemdelingen, die het kerkelijk leven van hun vader- land niet konden vergeten en zich daarom hier op- nieuw tot een kerkelijke gemeenschap institueerden.

Na vervolgens over à Lasco's betekenens verder ge- handeld te hebben, merkt Dr Kraan op:

De jonge vereeniging vatte de zaak terstond krach- tig aan. Al wil men den nationalen band, die hen als